

СТАНОВІШЧА ХРЫСЦІЯНСКІХ КАНФЕСІЙ НА ТЭРЫТОРЫІ ДОКШЫЧЧЫНЫ Ў 1921–1939 ГАДАХ

ГАННА ШАРОХ

Анатацыя: Разглядаецца становішча хрысціянскіх канфесій на тэрыторыі Докшыччыны ў 1921–1939 гадах. Праведзены параўнальны аналіз рэлігійнай палітыкі польскіх і савецкіх уладаў у адносінах да праваслаўнай і каталіцкай канфесій. Вызначаны некаторыя метады барацьбы з рэлігійнымі арганізацыямі ў 1920-я – 1930-я гады.

Ключавыя словы: канфесія, праваслаўе, каталіцызм, атэізм, дыяцэзія, парафія.

CHRISTIAN CONFESSIONS IN DOKŠYCY AREA IN 1921–1939

Abstract: The article deals with Christian confessions in Dokšytsy area in 1921–1939. The author compares the religious policy of Polish and Soviet authorities towards the Orthodox and Catholic churches and discusses a number of methods of state's struggle with religious organisations of that time.

Keywords: Confession, Orthodoxy, Catholicism, Atheism, Diocese, Parish.

Рыжскі мірны дагавор 1921 года падзяліў тэрыторыю Беларусі на дзве часткі: на заходнюю (адышла да Польшчы) і ўсходнюю (адышла да БССР). Адметнасцю Докшыччыны з'яўляецца тое, што гэтая тэрыторыя аказалася ў 1921 годзе ў розных дзяржаўных утварэннях. На ўсходнім, савецкім, баку апынуліся Асаўская, Бягомльская, Бярэзінская, Вітуніцкая воласці Барысаўскага павета, якія потым увайшлі ў Бягомльскі раён Барысаўскай акругі БССР. На заходнім, польскім, – Докшыцкая і Тумілавіцкая воласці Барысаўскага павета, Валкалацкая, Параф'янаўская і Порплішчанская воласці Вілейскага павета, якія увайшлі ў Дзісенскі павет Віленскага ваяводства (Пашкоў, 2004: 133).

Такі тэрытарыяльны падзел дае падставу на прыкладзе Докшыччыны прасачыць і параўнаць палітыку польскіх і савецкіх уладаў, якая праводзілася ў дачыненні да каталіцкай і праваслаўнай канфесій на вызначанай тэрыторыі ў 1921–1939 гадах. Для пацвярджэння дадзенай тэзы ў 2010–2012 гадах на тэрыторыі Докшыччыны было праведзена вуснагістарычнае даследаванне, якое ахапіла ўсходнюю і заходнюю часткі. Нягледзячы на невялікую колькасць апытаных, удалося вызначыць асаблівасці рэлігійнай палітыкі на Докшыччыне, што знаходзілася ў двух розных дзяржаўных утварэннях. Паводле ўмоў Рыжскага мірнага дагавора, асобам як беларускай, так і рускай, украінскай нацыянальнасцей гарантавалася раўнапраўе, свабоднае развіццё культуры, мовы і выкананне рэлігійных абрадаў.

Аднак падчас падпісання канкардату паміж Ватыканам і Польшчай (10 лютага 1925 года) былі ўключаны пункты, у якіх гаварылася, што ўжыванне беларускай мовы ў набажэнствах і катэхізацыі дзяцей павінна ўзгадняцца з польскім епіскапатам. Былі забаронены казанні на беларускай мове (Харэўскі, 2008: 10).

Беларусы-каталікі, якія апынуліся ў межах Польшчы, былі падзелены паміж трыма дзяццэзіямі – Віленскай, Пінскай і Ломжынскай (Грыгор'ева і інш., 1998: 199). Да кастрычніка 1925 года Докшыцкая парафія належала да Мінскай дзяццэзіі (Br. Jan Fibek, 2004). Менавіта ў гэтым годзе булай *Vixdum Polaniae unitas* папа Пій XI пацвердзіў пастанаўленне аб тым, што ніводная з частак Польшчы ў яе новых межах не можа быць залежнай ад біскупа, які пражывае па-за яе межамі. Таму Докшыцкая парафія перайшла пад кіраванне нанова ўзніклай Віленскай архідзяццэзіі і апынулася ў Надвілейскім дэканаце.

Паводле перапісу насельніцтва ад 30 верасня 1921 года, на тэрыторыі Докшыцкай гміны пражывала 7762 асобы, з якіх католікаў – 1692, праваслаўных – 5948 (Br. Jan Fibek, 2004: 103; Wykaz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej. T. I., 1938: 21, 22, 31–38).

Выкладанне рэлігіі стала абавязковым у кожнай школе. Аднак варта заўважыць, што на тэрыторыі заходняй Докшыччыны, якая

адышла да Польшчы, у 1920-я гады значных абмежаванняў для праваслаўных не было: разам з ксяндзам у школы прыходзіў і бацьцюшка для навучання дзяцей рэлігіі. Як прыгадвае інфармант з вёскі Чачукі Докшыцкага раёна: *“...бацьцюшка ў Порплішчы ў школу прыходзіў два разы на тыдзень – у сераду і пятніцу...”* (Чачуковіч, 1928 год нараджэння, 2010 год, асабістая размова). У многіх вёсках Докшыччыны каталікі жылі побач з праваслаўнымі. Міжканфесійныя адносіны не былі аднароднымі. Так, у пераважна праваслаўнай вёсцы Курдзекі, у адным з каталіцкіх дамоў пастаянна ладзіліся набажэнствы, на якія прыходзіла шмат праваслаўных (Кміта, 1933 год нараджэння, 2010 год, асабістая размова). Жыхар вёскі Заборцы расказваў аб тым, што: *“...у школу ў Параф’янаве прыезджалі і ксёндз, і бацьцюшка: праваслаўныя вот у адзін зал, а каталікі – у другі...”* (Жалейка, 1937 год нараджэння, 2010 год, асабістая размова). Праваслаўныя зазвычай наведвалі таксама ўрачыстасці каталіцкія, як паведамляе інфармант: *“...на кірмашы і ў Сітцах, Докшыцах, Крулеўшчыне, Параф’янаве, Будславе бывалі...але ж пяхом хадзілі, бо не было на чым ездзіць.”* (Вайцяховіч, 1922 год нараджэння, 2010 год, асабістая размова).

На гэтай тэрыторыі не зафіксавана выпадкаў закрыцця праваслаўных храмаў, а наадварот – іх адкрыцця. Так, у 1926 годзе ў вёсцы Слабада была ўзведзена праваслаўная царква ў гонар Праведнай Ганны (Гільніч, 2010: 7). Вернікі па-ранейшаму маглі наведваць храмы і ўдзельнічаць ва ўрачыстасцях.

На ўсходняй Докшыччыне склалася іншая сітуацыя. Рэлігія абвясччалася шкоднай і небяспечнай для савецкай дзяржаўнай сістэмы. Аднак, нягледзячы на перашкоды з боку савецкіх уладаў, мясцовае насельніцтва працягвала верыць і па-ранейшаму адзначаць рэлігійныя святы.

Пры ўсёй знешняй аднароднасці палітыкі савецкай улады ў дачыненні да канфесій, скіраванай на іх падаўленне, можна, аднак, гаварыць і аб адначасовым існаванні асаблівых падыходаў да барацьбы з рэлігійнымі арганізацыямі. На ўсходняй Докшыччыне ў 1930-я гады былі закрыты ўсе цэрквы і касцёлы. Савецкія ўлады выкарыстоўвалі храмы як сацкультурныя ўстановы – клубы (царква ў вёсцы Вілейка), сельскагаспадарчыя памяшканні – склады (царква ў вёсцы Вітунічы). Так, Бягомльская царква Усіх Святых спачатку была прыстасавана пад клуб, потым пад інтэрнат, карчму. У 1937 годзе паставілі паравік, да яго падключылі пілараму, а ў царкве зрабілі млын (Жоўтка, 1999: 4).

Такія дзеянні, безумоўна, прыводзілі да разбурэння храмаў. У выніку, з-за адсутнасці культывых пабудоў, дзе можна б было памаліцца, вернікі ўсходняй Докшыччыны прыходзілі на самыя вялікія святы да святых крыніц і калодзежаў і такім чынам не спынялі рэлігійнае жыццё.

Перад уладамі ставілася задача рашуча адкінуць хрысціянскія вераванні і замяніць новай, свецкай, сацыялістычнай і камуністычнай верай у ідэалы, заснаваныя на ідэі сусветнай рэвалюцыі. Новая ўлада запатрабавала зрабіць дні рэлігійных святаў звычайнымі працоўнымі днямі. Як паведамляе інфармант з вёскі Пруднікі Докшыцкага раёна: “... на пасху дажэ са школы хадзілі камяні збіраць...” (Шульгат, 1927 год нараджэння, 2012 год, асабістая размова).

Аднак вясковае насельніцтва ўсё ж такі прытрымлівалася агульна прынятых рэлігійных святаў і старалася ў такія дні не працаваць, бо ў адваротным выпадку магло здарыцца непапраўнае: “Ілля быў... А тут у нас граніца была, мы на самой граніцы жылі. Наша зямля і рака – гэта ўжо савецкая, а мы польскія. Ну дык грабілі сена на Іллю... Як гэта было, кажаш, найшла хмарка, стал дожджык. Кажаш, пад стогам сталі, тады, кажаш, пойдзем мы дамоў, не будзем стаяць пад гэтым стогам. Толькі атышліся, і як даў пярун у гэты стог і спаліў. Дык бывала, дырэктар калгасу скажыць: “Калі ваша гэта дурное свята будзець, каб не рабіць?” (Лобач, 2011: 288).

Пасля аб’яднання ўсходняй і заходняй частак Беларусі, усталявання савецкай улады, пачалася палітыка вынішчэння рэлігійнай свядомасці з жыцця народа. Аднак уладам не ўдалося дабіцца значных зрухаў у атэізацыі грамадства. Сярод насельніцтва працягвалі захоўвацца рэлігійныя традыцыі, а разам з імі ў складаных умовах ідэалагічнага наступства працягвалі жыць хрысціянскія канфесіі.

Бібліяграфія

1. Вайцяховіч, 1922 год нараджэння, 2010 год, вёска Чачукі, Докшыцкага раёна, асабістая размова
2. Гільніч, Людміла (2010). “Царква Святой Ганны. Вёска Слабада”. Родныя вытокі, 17.04.2010.
3. Грыгор’ева, Валянціна, Завальнюк, Уладзіслаў, Навіцкі, Уладзімір, Філатава, Алена (1998). *Канфесіі на Беларусі* (к. XVIII – XX ст). Мінск: ВП “Экаперспектыва”.
4. Жалейка, 1937 год нараджэння, 2010 год, вёска Заборцы, Докшыцкага раёна, асабістая размова.
5. Жоўтка, Ганна (1999). “Бягомль. Царква Усіх Святых”. *Родныя вытокі*, 15.12.1999.
6. Кміта, 1933 год нараджэння, 2010 год, вёска Сітцы, Докшыцкага раёна, асабістая размова.
7. Лобач, Уладзімір (2011). *Полацкі этнаграфічны зборнік – Вып. 2: Народная проза беларусаў Падзвіння*. У 2 ч. Ч. 2. Наваполацк : ПДУ.

8. Пашкоў, Генадзь (2004). *Памяць: Гіст. – дакум. хроніка Докшыцкага раёна*. Мінск: БелЭн.

9. Харэўскі, Сяргей (2008). *Культывавае дойдства Заходняй Беларусі 1915–1940 гг.* Вільня: ЕГУ.

10. Чачуковіч, 1928 год нараджэння, 2010 год, вёска Чачукі, Докшыцкага раёна, асабістая размова.

11. Шульгат, 1927 год нараджэння, 2012 год, вёска Пруднікі, Докшыцкага раёна, асабістая размова.

12. Ян Фібэк (OFMCar), Зянюк, Раіса, Гарніш, Жанна (2008). *Тройцы Спрадвечнай будзь хвала*. Докшыцы.

13. Br. Jan Fibek (OFM Car.) (2004) *Na pograniczu dwóch światów. Historia Kościoła rzymsko – katolickiego w dorzeczu Wili i Berezyny, w aktualnych granicach rejonu dokszyckiego na Białorusi*. Bydgoszcz.

14. Wykaz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej. Tom I. Województwo Wileńskie. Wydano w Warszawie dnia i maja 1938 r. Nakładem głównego urzędu statystycznego.